

บทที่ 3 การจำแนกประเภทคลังสินค้า

1. กล่าวทั่วไป

กิจการคลังสินค้านั้นอาจจำแนกประเภทได้หลายลักษณะ แต่ในที่นี้เป็นการจำแนกตามลักษณะของจุดมุ่งหมายในการประกอบกิจการ ภาระหน้าที่อันเป็นกิจกรรมของคลังสินค้านั้น ไม่ว่าจะป็นกลุ่มใดหรือประเภทใดก็คือการเก็บรักษาสินค้าหรือพัสดุ แต่จุดมุ่งหมายในการประกอบกิจการอาจแตกต่างกันออกไปในหลาย ๆ ลักษณะ ตลอดจนหลักเกณฑ์ในการดำเนินกิจการทั้งทางเทคนิคและทางธุรการก็ไม่เหมือนกันอีกด้วย ซึ่งพอจะจำแนกคลังสินค้าตามลักษณะของจุดมุ่งหมายในการประกอบกิจการนี้ออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) กลุ่มคลังสินค้าสาธารณะ
- (2) กลุ่มคลังสินค้าส่วนบุคคล
- (3) กลุ่มคลังเก็บพัสดุ

2. กลุ่มคลังสินค้าสาธารณะ

คลังสินค้าสาธารณะ เป็นกิจการทางธุรกิจที่เป็นเอกเทศของตนเอง ไม่ใช่เป็นส่วนอุปกรณ์ของธุรกิจหลักอย่างอื่น และเป็นกิจการแขนงหนึ่งของอุตสาหกรรมบริการ กิจกรรมในหน้าที่คลังสินค้าสาธารณะก็คือ การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษาสินค้า และรับทำการเก็บรักษาสินค้า รวมทั้งให้บริการต่าง ๆ เกี่ยวกับสินค้านั้น เพื่อบำเหน็จตอบแทนเป็นทางค่าปกติของกิจการ

การประกอบกิจการคลังสินค้าสาธารณะ เป็นการค้าขายประเภทที่ถือว่ามีผลกระทบต่อความปลอดภัยและผาสุกของสาธารณชน ดังนั้น การจัดตั้งคลังสินค้าและการดำเนินงานต้องให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ข้อบังคับ และเงื่อนไขควบคุมของรัฐซึ่งมีความแตกต่างกันพอที่จะแบ่งคลังสินค้ากลุ่มนี้ออกเป็น 3 ประเภท คือ

- (1) คลังสินค้าสาธารณะของ ธุรกิจเอกชน
- (2) คลังสินค้าสาธารณะขององค์การรัฐบาล
- (3) คลังสินค้าสาธารณะของสหกรณ์

คลังสินค้าสาธารณะของธุรกิจเอกชน

เป็นธุรกิจการค้าของภาคเอกชนที่จัดตั้งขึ้นในรูปของบริษัทจำกัด หรือบริษัท

มหาชนจำกัด แล้วแต่กรณี ลงทุนจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษาขึ้นเป็นแบบใดแบบหนึ่งโดยเฉพาะ หรือหลาย ๆ แบบรวมอยู่ในบริษัทเดียวกันก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของสินค้าที่รับทำการเก็บรักษา กิจกรรมสำคัญที่คลังสินค้าสาธารณะของ ธุรกิจเอกชนดำเนินงานได้แก่

(1) รับฝากสินค้าโดยผู้ประกอบกิจการคลังสินค้าได้รับเงินค่าตอบแทน หรือประโยชน์อื่นใด

(2) ให้ผู้ฝากกู้ยืมเงินโดยเอาสินค้าที่ฝากนั้นจำนำไว้เป็นประกันแก่ผู้ประกอบกิจการคลังสินค้า โดยผู้ประกอบกิจการคลังสินค้าได้รับดอกเบี้ย หรือประโยชน์อื่นใด เป็นค่าตอบแทน

(3) ให้บริการด้านความเย็นในการเก็บรักษาสินค้า รับอบพีชลดความชื้น กระทบะ คัดผสม หรือด้วยกรรมวิธีอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ของผู้ฝาก โดยผู้ประกอบกิจการคลังสินค้าได้รับค่าตอบแทนหรือประโยชน์อื่นใด

(4) กระทำการใด ๆ ตามแบบพิธีเกี่ยวกับ การศุลกากร การนำเข้า การส่งออก การขนส่งสินค้า และอาจจัดให้มีการประกันภัยซึ่งสินค้าซึ่งตนพึงกระทำตามสัญญาเก็บของในคลังสินค้า เป็นต้น

การจัดตั้งบริษัทจำกัดที่ประกอบกิจการคลังสินค้าสาธารณะ และการดำเนินงานทางธุรกรรมของกิจการคลังสินค้า อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยกิจการค้าขายที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยและสุขภาพของสาธารณชน และเงื่อนไขควบคุมคลังสินค้าของกระทรวงพาณิชย์ การดำเนินกิจการต้องให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะเก็บของในคลังสินค้า ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในส่วนที่สอง ว่าด้วยคลังสินค้าสาธารณะโดยเฉพาะ

คลังสินค้าสาธารณะขององค์การรัฐบาล

องค์การรัฐบาลที่ประกอบธุรกิจทางการค้า จะจัดตั้งขึ้นในรูปของรัฐวิสาหกิจ หรือรัฐพาณิชย์รูปแบบอื่น จุดมุ่งหมายหรือนโยบายหลักในการประกอบกิจการขององค์การเหล่านี้ เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลในด้านต่าง ๆ เป็นสำคัญ เช่นนโยบายทางเศรษฐกิจ การรักษาความมั่นคงของชาติหรือการป้องกันประเทศ การรักษาความปลอดภัยหรือความผาสุกของประชาชน หรือเป็นกิจการด้านสาธารณูปโภคที่มีความสำคัญต่อประชาชนเป็นจำนวนมาก เป็นต้น คลังสินค้าสาธารณะขององค์การรัฐบาลจัดตั้งขึ้นในรูปของรัฐวิสาหกิจ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลทางด้านเศรษฐกิจ เช่น องค์การคลังสินค้า องค์การอุตสาหกรรม ห้างเย็น เป็นต้น องค์การของรัฐบาลที่ประกอบกิจการคลังสินค้าสาธารณะนี้ นอกจากจะมีกิจการคลังสินค้าเป็นกิจกรรมหลักขององค์การแล้วยังประกอบกิจการเกี่ยวกับการจำหน่ายสินค้า

ควบคู่กันไปด้วย

ในการดำเนินธุรกิจด้านการจำหน่ายสินค้า องค์การรัฐวิสาหกิจที่ประกอบกิจการคลังสินค้าสาธารณะจะเจาะจงทำการค้าเฉพาะสินค้าที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ หรือที่มีความจำเป็นต่อการครองชีพของประชาชน โดยองค์การจะจัดซื้อสินค้าเหล่านี้จากผู้ผลิตเพื่อแทรกแซงตลาดรักษาระดับราคาเป็นการช่วยเหลือผู้ผลิตให้ขายสินค้าที่ตนผลิตออกมาได้ในราคาที่เป็นธรรม แล้วนำมาเก็บรักษาไว้ในคลังสินค้าในลักษณะสะสม แล้วนำออกจำหน่ายในโอกาสที่เหมาะสม เพื่อตรึงราคาและรักษาปริมาณสินค้าชนิดนั้น ๆ ให้มีหมุนเวียนอยู่ในตลาดอย่างเพียงพอ กับความต้องการของประชาชน ในกิจการด้านนี้คลังสินค้าขององค์การนั้นจะทำหน้าที่อย่างเดียวกับคลังสินค้าส่วนบุคคลไปด้วยในตัว ซึ่งเป็นข้อแตกต่างกับคลังสินค้าสาธารณะของบริษัทเอกชนซึ่งจะประกอบกิจการในลักษณะอย่างนี้ไม่ได้

ในการดำเนินธุรกิจคลังสินค้าสาธารณะขององค์การรัฐบาลจะประกอบกิจการเช่นเดียวกันกับคลังสินค้าสาธารณะของบริษัทเอกชน คือการรับทำการเก็บรักษาสินค้า และให้บริการต่าง ๆ เกี่ยวกับสินค้าที่รับฝากเก็บรักษา นั้น เป็นทางค้ำปกติ และเป็นการให้บริการแก่บุคคลทั่วไป ระเบียบปฏิบัติในการประกอบกิจการคลังสินค้าก็ยึดหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเก็บของในคลังสินค้า แต่หลักเกณฑ์ในการจัดตั้งและการดำเนินงานทางธุรกิจการได้รับการยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยกิจการค้าขายที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยและสุขภาพของสาธารณชน และเงื่อนไขควบคุมคลังสินค้าของกระทรวงพาณิชย์ ทั้งนี้เพราะองค์การรัฐวิสาหกิจได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง และข้อบังคับของรัฐบาลออกมาใช้บังคับในการจัดตั้งและการดำเนินงานโดยเฉพาะแต่ละองค์การแล้ว

พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การ จะกำหนดวัตถุประสงค์และอำนาจในการประกอบกิจการ ตลอดจนระเบียบปฏิบัติในการจัดการขององค์การนั้น ๆ ไว้โดยชัดแจ้ง และยังให้อำนาจรัฐมนตรีที่มีหน้าที่รักษาการตามพระราชกฤษฎีกานั้น ออกกฎ ข้อบังคับ ประกาศ กำหนด ใด ๆ เกี่ยวกับการควบคุมการดำเนินกิจการขององค์การนั้น ๆ ได้ด้วย ตัวอย่างที่สำคัญขององค์การรัฐบาลที่ประกอบกิจการคลังสินค้าสาธารณะ คือองค์การคลังสินค้า ภายใต้การควบคุมของกระทรวงพาณิชย์

องค์การคลังสินค้า มีวัตถุประสงค์ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การคลังสินค้าพ.ศ. 2498 มาตรา 6 ว่า “องค์การมีวัตถุประสงค์ทำกิจการทั้งปวงเกี่ยวกับข้าว พืชผล และสินค้าต่าง ๆ เพื่อให้จำนวนผลิต คุณภาพ ราคา เหมาะสมและเพียงพอกับความต้องการของรัฐและประชาชนทั่วไป” และเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว องค์การมีอำนาจประกอบกิจการต่าง ๆ ได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 7 ได้แก่

กรรม สหกรณ์การประมงซึ่งสมาชิกเป็นชาวประมงที่มีผลิตผลทางการประมงเป็นสินค้า เป็นต้น

คลังสินค้าสาธารณะของสหกรณ์ เป็นของสหกรณ์ที่ประกอบกิจการคลังสินค้าใน ลักษณะคลังสินค้าสาธารณะ คือรับทำการเก็บรักษาสินค้าและให้บริการเกี่ยวกับสินค้า เพื่อบำเหน็จเป็นทางค่าปกติสินค้าที่รับทำการเก็บรักษาเป็นสินค้าของสมาชิก และเป็นสินค้า เฉพาะอย่างอันเป็นผลผลิตตามอาชีพของสมาชิกของสหกรณ์นั้น ๆ เช่นสหกรณ์การเกษตรอาจ จัดตั้งและประกอบกิจการคลังสินค้าสาธารณะเพื่อรับเก็บรักษาพืชผลของสมาชิกและให้บริการ แก่สมาชิกเกี่ยวกับพืชผลนั้น ๆ เช่นให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปลงทุนโดยเอาพืชผลที่ฝากเก็บไว้กับ คลังสินค้านั้นเป็นประกันโดยได้ดอกเบี้ยตอบแทน ทำการขนส่งพืชผลของสมาชิกไปสู่ตลาดโดย คิดค่าขนส่งตอบแทน นอกเหนือจากบำเหน็จค่าฝาก เป็นต้น เป็นการช่วยเหลือสมาชิกภายใน กลุ่ม และเมื่อเกิดผลกำไรจากการประกอบกิจการคลังสินค้าผลกำไรนั้นก็แบ่งสรรปันผลกลับคืน ให้แก่สมาชิก แม้คลังสินค้าประเภทนี้จะไม่ใช่ธุรกิจเอกเทศเพียงอย่างเดียวของสหกรณ์ เพราะ สหกรณ์มักประกอบกิจการทางธุรกิจอย่างอื่นรวมอยู่ด้วยก็ตาม แต่คลังสินค้าก็ไม่ใช้กิจกรรม อุปกรณ์ของกิจการอื่นโดยตรง เพียงแต่เป็นกิจกรรมหนึ่งของสหกรณ์ที่อยู่ในฐานะเท่าเทียมกัน กับกิจการอื่นที่เป็นของสหกรณ์เดียวกัน และประสานเกี่ยวเนื่องสนับสนุนซึ่งกันและกันกับ กิจการทั้งปวงในสหกรณ์นั้น

เนื่องจากคลังสินค้าของสหกรณ์มีกฎหมายสหกรณ์กำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดตั้ง และการดำเนินงานโดยเฉพาะอยู่แล้ว จึงได้รับการยกเว้นไม่อยู่ในบังคับของเงื่อนไขควบคุมคลังสินค้า ส่วนระเบียบปฏิบัติในการรับฝากสินค้า การรับจำนำสินค้า การคืนสินค้าแก่ผู้มีสิทธิรับ สินค้าคืน ตลอดจนหน้าที่ความรับผิดชอบของนายคลังสินค้า คงเป็นไปตามกฎหมายที่ว่าด้วยการ นั้น ๆ เช่นเดียวกับคลังสินค้าสาธารณะประเภทอื่น ๆ และการประกอบกิจการคลังสินค้าสาธารณะ ของสหกรณ์นอกจากเพื่อจุดประสงค์ในการที่จะได้บำเหน็จเป็นค่าตอบแทนการให้บริการ เช่นเดียวกับคลังสินค้าสาธารณะของบริษัทเอกชนแล้ว ยังมีภาระหน้าที่สนองนโยบายหลักของ สหกรณ์ที่ประกอบกิจการคลังสินค้านั้นด้วย นั่นคือ การรักษาผลประโยชน์และการช่วยเหลือ เกื้อกูลต่อสมาชิกในกลุ่มนั้น

3. กลุ่มคลังสินค้าส่วนบุคคล

คลังสินค้าส่วนบุคคล เป็นกิจการคลังสินค้าที่เป็นอุปกรณ์ของกิจการหลักอย่างอื่น ไม่ใช่กิจการคลังสินค้าที่เป็นธุรกิจเอกเทศอย่างคลังสินค้าสาธารณะ จุดมุ่งหมายในการจัดตั้ง และประกอบกิจการของคลังสินค้าส่วนบุคคลคือการเก็บรักษาสินค้าเพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์

ของกิจการอันเป็นธุรกิจหลักที่เป็นเจ้าของคลังสินค้า นั้น ซึ่งผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นหลักนั้น อาจเป็นบริษัทเอกชน องค์กรรัฐบาล หรือสหกรณ์ก็ไม่แตกต่างกัน สิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษาอาจเป็นอาคารคลังแบบหนึ่งแบบใด หรือเป็นเพียงพื้นที่เก็บรักษาที่รวมอยู่ในอาคารเดียวกันกับกิจการอันเป็นธุรกิจหลักของบริษัทหรือองค์กรนั้นเองก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของสินค้าที่เก็บรักษาและปริมาณที่จำเป็นต้องเก็บรักษาไว้ในขณะใดขณะหนึ่ง

คลังสินค้าส่วนบุคคลไม่ใช่กิจการคลังสินค้าที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยและผาสุกของสาธารณชนโดยตรงในส่วนของกิจกรรมที่คลังสินค้านั้นดำเนินงาน แม้คลังสินค้าในกลุ่มนี้ บางประเภทจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเก็บรักษาสินค้าของผู้อื่นแต่ความรับผิดชอบต่อสินค้านั้น ก็เป็นเรื่องของกิจการหลักที่มีคลังสินค้าเป็นกิจกรรมอุปกรณ์ ดังนั้นการจัดตั้งและการดำเนินงาน จึงไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายและเงื่อนไขควบคุมคลังสินค้า

ความเหมือนกันของคลังสินค้าในกลุ่มนี้คือการเป็นกิจกรรมอุปกรณ์ของการประกอบกิจการค้าหลักอย่างอื่นที่จำเป็นต้องมีการเก็บรักษาสินค้าเพื่อสนับสนุนกิจการนั้น แต่จุดประสงค์ในการเก็บรักษาและหลักเกณฑ์ในการสะสมสินค้า ตลอดจนรายละเอียดในการปฏิบัติทางธุรการเกี่ยวกับสินค้าที่เก็บรักษานั้นมีข้อแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับว่าคลังสินค้านั้นเป็นกิจกรรมส่วนบุคคลของกิจการประเภทใด ซึ่งพอจะจำแนกตามลักษณะความแตกต่างที่กล่าว แล้วออกเป็น 3 ประเภท คือ

- (1) คลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการผลิตสินค้า
- (2) คลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการจำหน่ายสินค้า
- (3) คลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการขนส่งสินค้า

คลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการผลิตสินค้า

กิจการผลิตสินค้านั้นมีขั้นตอนที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกันอยู่ 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ ขั้นตอนแรกเป็นเรื่องของการจัดการพัสดุการผลิตซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดความต้องการ การจัดหา และการเก็บรักษาพัสดุการผลิตซึ่งอาจเป็นวัตถุดิบหรือส่วนประกอบสำเร็จรูป ซึ่งจะนำเข้าสู่กระบวนการผลิต ขั้นตอนที่สองเป็นเรื่องการแปลงสภาพหรือการประกอบพัสดุ การผลิตให้เป็นสินค้าสำเร็จรูปซึ่งเรียกว่า กระบวนการผลิตสินค้า เริ่มตั้งแต่การนำพัสดุ การผลิตที่มีพร้อมอยู่แล้วเข้าสู่กระบวนการผลิตจนได้ผลผลิตออกมาเป็นสินค้าสำเร็จรูปที่มีคุณลักษณะ ตามที่ต้องการ ขั้นตอนที่สามเป็นเรื่องของการตลาดในการที่จะกระจายสินค้าสำเร็จรูปอัน เป็นผลผลิตของกิจการไปยังผู้จำหน่ายสินค้า ซึ่งจะเริ่มต้นด้วยการเก็บรักษาสินค้าที่ผลิตออกมา แล้วจัดส่งไปยังผู้จำหน่ายโดยผ่านการขนส่งที่เหมาะสม

จะเห็นได้ว่าการดำเนินกิจการในการผลิตสินค้านั้นจะมีกิจกรรมเก็บรักษาอันเป็นภาระหน้าที่ของคลังสินค้าอยู่ 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนการเก็บรักษาวัสดุการผลิต และขั้นตอนการเก็บรักษาผลผลิตซึ่งเป็นสินค้าสำเร็จรูป คลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการผลิตสินค้าเป็นเครื่องมือในการเก็บรักษาในขั้นตอนหลังนี้ ส่วนการเก็บรักษาในขั้นตอนแรกเป็นเรื่องของคลังเก็บพัสดุ ซึ่งเป็นคลังสินค้าอีกกลุ่มหนึ่งที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

การเก็บรักษาสินค้าอันเป็นผลผลิตที่สำเร็จรูปแล้วของกิจการผลิตสินค้าเป็นกิจกรรมอยู่ในขั้นตอนที่สามคือขั้นตอนการกระจายสินค้าหรือการตลาด ดังนั้นกิจกรรมคลังสินค้าจึงอยู่ภายใต้การจัดการของฝ่ายการตลาดหรือฝ่ายขายของกิจการผลิตสินค้านั้น ปริมาณสะสมสินค้าในคลังสินค้าประเภทนี้ขึ้นอยู่กับอัตราการผลิตกับอัตราการจำหน่ายสินค้านั้น หากอัตราการผลิตสูงแต่อัตราการจำหน่ายต่ำ ปริมาณสะสมในคลังสินค้าก็จะมากขึ้นในช่วงนั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าอัตราการผลิตต่ำกว่าอัตราการจำหน่ายในช่วงใดปริมาณสะสมก็จะต่ำลง การที่จะให้ปริมาณสะสมในการเก็บรักษาระดับที่เหมาะสมอยู่ตลอดเวลาจึงขึ้นอยู่กับการวางแผนการผลิตของฝ่ายควบคุมการผลิตเป็นประการสำคัญ ดังนั้นหน้าที่การจัดการคลังสินค้าสำหรับคลังสินค้าประเภทนี้จึงไม่เกี่ยวกับการกำหนดปริมาณสะสมในการเก็บรักษา เป็นแต่ต้องมีการวางแผนในการใช้เนื้อที่เก็บรักษาให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและเพียงพอกับปริมาณสินค้าที่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงตามอิทธิพลของอัตราการผลิตและอัตราการจำหน่ายดังกล่าวแล้ว

การจัดการเก็บรักษาของกิจการผลิตสินค้านั้น ผู้ประกอบกิจการผลิตสินค้านั้นมีทางเลือกอยู่ 2 ทาง ทางหนึ่งคือการจัดตั้งคลังสินค้าส่วนบุคคลของตนขึ้นมาเพื่อเก็บรักษาผลผลิตด้วยตนเอง อีกทางหนึ่งผู้ผลิตสินค้าอาจเลือกใช้ใช้บริการคลังสินค้าสาธารณะซึ่งต้องเสียค่าตอบแทนเป็นค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษา ดังนั้นผู้ประกอบกิจการผลิตสินค้าจะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์หรืออย่างรอบคอบว่าทางเลือกใดจะเป็นผลดีต่อกิจการทางธุรกิจของตนมากกว่ากัน ก็อาจตกลงใจเลือกทางนั้น ถ้าเลือกใช้ใช้บริการของคลังสินค้าสาธารณะ ผู้ผลิตสินค้าก็ไม่จำเป็นต้องจัดตั้งคลังสินค้าส่วนบุคคลของตนขึ้น

คลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการจำหน่ายสินค้า

กิจการจำหน่ายสินค้าเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของการตลาดสำหรับสินค้า กิจการจำหน่ายในที่นี้หมายถึงเฉพาะการประกอบกิจการที่ถือเอากิจกรรมการจำหน่ายสินค้าเป็นธุรกิจหลักของกิจการไม่รวมถึงการจำหน่ายสินค้าที่เป็นกิจกรรมการตลาดของผู้ผลิตสินค้า ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในเรื่องคลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการผลิตสินค้าข้างต้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นธุรกิจของพ่อค้าคนกลางที่รับช่วงสินค้าจากผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายลำดับต้นมาจำหน่ายอีก

ต่อหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการจำหน่ายแบบขายส่งหรือแบบขายปลีก ไม่ว่าจะกิจการนั้นจะเป็นของเอกชน ขององค์การรัฐบาล หรือของสหกรณ์ก็ตาม ที่มีคลังสินค้าเป็นของตนเองเพื่อเก็บรักษาสินค้า ที่ตนจำหน่ายนั้น

กิจการจำหน่ายสินค้าโดยทั่วไปจะประกอบด้วยส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสินค้า อยู่ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายควบคุมสินค้ากับฝ่ายขายสินค้า ฝ่ายควบคุมสินค้าทำหน้าที่กำหนดความต้องการและจัดหาสินค้าเข้ามา เป็นฝ่ายที่กำหนดว่าจะสะสมสินค้าชนิดใด รายการใด ไว้เป็นปริมาณ มากน้อยเพียงใด ซึ่งมักจะใช้หลักการสะสมที่เรียกว่า “ปริมาณการสั่งอย่างประหยัด” (Economic Order Quantity - EQO) โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญอยู่ว่า สั่งซื้อมาสะสมเฉพาะ รายการที่จำเป็นแต่เพียงจำนวนจำกัดแต่ไม่ขาดแคลนด้วยอัตราความถี่ของการสั่งที่เหมาะสม คลังสินค้าประเภทนี้เป็นเครื่องมือของฝ่ายควบคุมสินค้าทำหน้าที่เก็บรักษาสินค้าตามเกณฑ์ สะสมที่กำหนดนั้น

ผู้ประกอบการกิจการจำหน่ายสินค้า มีทางเลือกในการจัดการเก็บรักษาสินค้าอยู่ 2 ทาง เช่นเดียวกันกับผู้ประกอบกิจการผลิตสินค้าที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือจะเลือกวิธีจัดตั้งคลัง สินค้าขึ้นมาเป็นส่วนบุคคลของกิจการเอง หรือจะเลือกวิธีใช้บริการของคลังสินค้าสาธารณะที่มี อยู่ โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเช่นเดียวกันกับผู้ประกอบกิจการผลิตสินค้าที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้น

คลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการขนส่งสินค้า

กิจการขนส่งสินค้า หมายถึงการลงทุนของเอกชน องค์การรัฐบาล หรือสหกรณ์ ที่ประกอบกิจการรับทำการขนส่งสินค้า หรือกิจการที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าเป็นธุรกิจ หลักเพื่อการค้า เช่นบริษัทขนส่งของเอกชน องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) การท่าเรือแห่งประเทศไทย เป็นต้น คลังสินค้าเป็นกิจกรรมอุปกรณ์ของกิจการหลักประเภทนี้ โดยกิจการเหล่านั้นเป็นเจ้าของคลังสินค้าเอง แต่สินค้าที่เก็บรักษาในคลังสินค้าประเภทนี้เป็น ทรัพย์สินของผู้อื่นในทำนองคลังสินค้าสาธารณะหากอยู่ในวงจำกัดเฉพาะเป็นสินค้าของผู้ใช้บริการ ขนส่งเท่านั้น ข้อที่แตกต่างจากคลังสินค้าสาธารณะที่สำคัญก็คือ คลังสินค้าประเภทนี้ไม่ใช่ ลักษณะของธุรกิจเอกเทศ การรับเก็บรักษาสินค้าก็ไม่อยู่ในลักษณะการรับฝากสินค้าโดยตรง แต่เป็นสินค้าที่พักรอเป็นการชั่วคราวเพื่อการบรรทุกขนส่งต่อไป และที่ผ่านการขนส่งมา แล้วรอการรับออกไปหรือส่งไปยังผู้รับอีกต่อหนึ่ง การรับเก็บรักษาได้ค่าตอบแทนจากเจ้าของ สินค้าแต่ไม่ใช่บำเหน็จในการเก็บรักษาโดยตรง แต่หากเป็นค่าธรรมเนียมส่วนหนึ่งของการบริการ ขนส่งเท่านั้น จุดประสงค์ในการประกอบกิจการคลังสินค้าประเภทนี้คือการสนับสนุนการ

บริการขนส่งซึ่งเป็นธุรกิจหลักของกิจการ

สิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษาของคลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการขนส่งสินค้า ขึ้นอยู่กับลักษณะของสินค้าที่เก็บรักษา อาจเป็นแบบคลังสินค้าทั่วไป คลังสินค้าเก็บเย็น หรือคลังสินค้าพิเศษแบบอื่น ๆ ก็ได้ คลังสินค้าทั่วไปสำหรับกิจการขนส่งส่วนมากจะมีลักษณะเป็นโรงเก็บสินค้าที่มีฝ้าผนังอย่างสมบูรณ์แต่ไม่ใช่ฝ้าผนังแบบมั่นคงแข็งแรงอย่างคลังสินค้าสาธารณะ เพราะการเก็บรักษามักเป็นแบบชั่วคราวเพื่อรอการขนส่งดังกล่าวแล้ว ซึ่งมีชื่อเรียกอาคารคลังสินค้าแบบนี้โดยเฉพาะว่า โรงเก็บสินค้าผ่าน (Transit Shed) โดยเฉพาะสำหรับคลังสินค้าของกิจการที่ไม่ใช่การขนส่งโดยตรง แต่เป็นกิจการบริการเกี่ยวเนื่องกับกิจการขนส่ง เช่นคลังสินค้าของการท่าเรือ การท่าอากาศยาน เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับสินค้านำเข้า และสินค้าส่งออกด้วยนั้น ยังต้องทำการเก็บรักษาสินค้าเพื่อรอการดำเนินการตามแบบพิธีศุลกากร รวมถึงสินค้าที่มีคดีพิพาทเกี่ยวกับภาษีอากรที่เรียกว่าคลังสินค้าทับบนอีกด้วย ค่าตอบแทนสำหรับการเก็บรักษาสินค้าในคลังประเภทนี้ถือเป็นค่าธรรมเนียมของกิจการนั้น ๆ โดยเฉพาะ ไม่ใช่บำเหน็จในการรับฝากสินค้าอย่างกรณีคลังสินค้าสาธารณะ

ปริมาณและชนิดของสินค้าที่เก็บรักษาในคลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการขนส่งสินค้า ขึ้นอยู่กับปริมาณและชนิดของสินค้าที่ทำการขนส่ง ฝ่ายจัดการคลังสินค้าไม่อาจกำหนดปริมาณสะสมตามหลักเกณฑ์การสะสมสินค้าของคลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการจำหน่ายสินค้าได้ การดำเนินงานทางธุรการและมาตรการควบคุมสำหรับคลังสินค้าประเภทนี้ก็เป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับที่กำหนดขึ้นสำหรับกิจการขนส่งและกิจการที่เกี่ยวข้องอันเป็นกิจการหลักนั้น แต่ละประเภท

4. กลุ่มคลังเก็บพัสดุ

คำว่า “พัสดุ” หมายถึงสิ่งของที่มีไว้เพื่อใช้งาน หรือที่มีความมุ่งหมายที่จะนำไปใช้งาน ซึ่งต่างกับคำว่า “สินค้า” ซึ่งเป็นสิ่งของที่มีไว้ขาย หรือมีความมุ่งหมายที่จะนำไปเพื่อขาย เป็นการค้าหากำไรในทางธุรกิจการค้า พักดูอาจเป็นได้ทั้งสิ่งที่หมดสภาพไปทันทีในการใช้ หรือเป็นของใช้หรือเครื่องใช้ที่คงรูปเดิมอยู่ต่อไปในการใช้งาน หรืออาจเป็นอุปกรณ์ที่นำไปประกอบรวมในการผลิต หรือการซ่อมก็ได้ การจัดการพัสดุ หมายถึงกระบวนการสนองให้ซึ่งพัสดุแก่องค์การตามความต้องการเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การนั้น ผู้จัดการพัสดุขององค์การผู้ผลิตทำหน้าที่เกี่ยวกับการสนองพัสดุซึ่งนำไปแปลงสภาพเป็นผลผลิตสำเร็จรูปขององค์การนั้น ส่วนผู้จัดการพัสดุขององค์การบริการ เช่น องค์การ

ของรัฐ, สายการบิน, โรงพยาบาล, ธนาคาร, และโรงแรม เป็นต้น นั้น ไม่ได้จัดซื้อพัสดุที่จะนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ซึ่งองค์กรเหล่านั้นขาย แต่เขาเกี่ยวข้องกับการจัดให้มีพัสดุทั้งปวงที่องค์กรเหล่านั้นจำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงาน

คลังเก็บพัสดุเป็นเครื่องมือของการจัดการพัสดุ ทำหน้าที่เก็บรักษาพัสดุเพื่อจ่ายสนองความต้องการของกิจการหรือองค์กรที่เป็นเจ้าของคลังเก็บพัสดุนั้นในการผลิต หรือการบริการแล้วแต่กรณี คลังเก็บพัสดุมีลักษณะเช่นเดียวกับคลังสินค้าส่วนบุคคล ต่างกันในเรื่องสำคัญที่ว่าสิ่งที่เก็บรักษานั้นไม่ใช่สินค้าสำหรับขาย แต่เป็นพัสดุสำหรับจ่ายสนองความต้องการในการใช้สำหรับการปฏิบัติงานภายในของกิจการนั้น หลักการสะสมในการเก็บรักษาพัสดุคือความพอเพียง ทันเวลาต้องการ และประหยัด โดยใช้เทคนิคการสะสมที่เรียกว่า “ปริมาณการสั่งอย่างประหยัด” เช่นเดียวกับคลังสินค้าส่วนบุคคลประเภทกิจการจำหน่ายสินค้า

คลังเก็บพัสดุเป็นเครื่องมือของการจัดการพัสดุ อันเป็นกิจกรรมอุปกรณ์ของกิจการหลักอย่างอื่นดังกล่าวแล้ว คลังเก็บพัสดุจึงไม่ใช่กิจการคลังสินค้าที่เป็นธุรกิจเอกเทศ แต่มีลักษณะในการจัดตั้งขึ้นและการดำเนินงานเช่นเดียวกับคลังสินค้าส่วนบุคคล จึงไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายและเงื่อนไขควบคุมคลังสินค้าอย่างคลังสินค้าสาธารณะ คลังเก็บพัสดุอาจจำแนกตามลักษณะของกิจการหลักที่คลังเก็บพัสดุนั้นทำหน้าที่เป็นกิจกรรมอุปกรณ์ในการจัดการพัสดุซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการประกอบกิจการแตกต่างกันได้เป็น 4 ประเภท คือ

- (1) คลังเก็บพัสดุของกิจการผลิตสินค้า
- (2) คลังเก็บพัสดุของกิจการบริการ
- (3) คลังเก็บพัสดุทางธุรการ
- (4) คลังเก็บพัสดุทางการส่งกำลังบำรุง

คลังเก็บพัสดุของกิจการผลิตสินค้า

ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องของคลังสินค้าส่วนบุคคลของกิจการผลิตสินค้าเกี่ยวกับขั้นตอนของการจัดการในธุรกิจการผลิตซึ่งมี 3 ขั้นตอนคือ การจัดการพัสดุการผลิต กระบวนการแปลงสภาพพัสดุเป็นผลผลิตสำเร็จรูป และการตลาด คลังเก็บพัสดุเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของการจัดการพัสดุการผลิตทำการเก็บรักษาพัสดุที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) สู่อะบบการผลิต ซึ่งอาจเป็นวัตถุดิบ หรือส่วนประกอบสำเร็จที่จัดซื้อมาหรือผ่านการแปรรูปขั้นต้นมาแล้วก็ได้ คลังเก็บพัสดุดำเนินงานภายใต้การจัดการของผู้จัดการพัสดุ และภายใต้การอำนวยการของฝ่ายควบคุมการผลิต

การเก็บรักษาพัสดุการผลิตนั้น ผู้ประกอบกิจการผลิตสินค้าอาจเลือกใช้บริการของ

คลังสินค้าสาธารณะ แทนที่จะลงทุนจัดตั้งอำนาจความสะดวกและดำเนินการเก็บรักษาด้วยตนเองก็ได้ หากมีกิจการคลังสินค้าสาธารณะที่สามารถให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการจัดตั้งคลังเก็บพัสดุขึ้นมาเอง เพราะค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาพัสดุการผลิตเป็นส่วนสำคัญอันหนึ่งในการกำหนดต้นทุนการผลิตสินค้า

คลังเก็บพัสดุของกิจการบริการ

การประกอบธุรกิจทางด้านบริการทั้งปวงต้องใช้พัสดุเป็นส่วนประกอบทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น กิจการโรงแรมต้องใช้อาหารและเครื่องดื่ม บริการซ่อมบำรุงต้องใช้ชิ้นส่วนอะไหล่ บริการสถานพยาบาลต้องใช้เวชภัณฑ์และยา เป็นต้น เพื่อให้การบริการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิผล บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกิจการนั้น ๆ ที่กำหนดไว้ จำเป็นต้องมีการสะสมพัสดุเหล่านั้นไว้ในปริมาณที่เพียงพอและประหยัด จึงจำเป็นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษา ซึ่งจะเป็นแบบใดก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของพัสดุที่จะทำการเก็บรักษานั้น เช่น บริการโรงแรมต้องสะสมอาหารสดที่เสีง่ายไว้ใช้ในกิจกรรมบริการ จำเป็นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บเย็น บริการอื่น ๆ ที่ต้องสะสมพัสดุทั่วไปที่ไม่เสีง่ายในอุณหภูมิปกติ ก็จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษาในแบบคลังสินค้าทั่วไป เป็นต้น

คลังเก็บพัสดุของกิจการบริการส่วนมากมักจำเป็นจะต้องจัดตั้งขึ้นดำเนินการโดยผู้ประกอบกิจการบริการนั่นเอง เพราะพัสดุประเภทนี้เป็นรายการที่หมุนเวียนเร็วแบบวันต่อวัน ไม่สะดวกต่อการที่จะใช้บริการคลังสินค้าสาธารณะ คลังเก็บพัสดุประเภทนี้เป็นเครื่องมือของการจัดการพัสดุ จึงอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้จัดการฝ่ายจัดซื้อ หรือผู้จัดการฝ่ายพัสดุ แล้วแต่กิจการบริการนั้น ๆ จะจัดองค์การเกี่ยวกับงานพัสดุเป็นแบบใด

คลังเก็บพัสดุทางราชการ

พัสดุทางราชการ เป็นรายการพัสดุที่จำเป็นสำหรับการบริหารในทุกแบบทุกประเภทขององค์การ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจเอกชน องค์การหรือหน่วยงานของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นกิจการผลิตสินค้า กิจการจำหน่ายสินค้า หรือกิจการบริการก็ตาม รายการพัสดุเหล่านี้ได้แก่พัสดุสำนักงาน เครื่องเขียน แบบพิมพ์ หรือวัสดุใช้สิ้นเปลืองทั้งหมดในการปฏิบัติงานประจำวันของกิจการนั้น ๆ

การที่จะทำให้การปฏิบัติงานทางราชการขององค์การเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องไม่หยุดชะงักขาดตอนและมีประสิทธิผล จำเป็นต้องมีการเก็บรักษาสะสมพัสดุที่จำเป็นต้องใช้อยู่เป็นประจำอย่างเพียงพอและประหยัด ในการนี้จำเป็นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษา ที่

เรียกว่าคลังเก็บพัสดุ ซึ่งอาจจะเป็นอาคารโดยเฉพาะหรือเป็นเนื้อที่ส่วนหนึ่งภายในที่ตั้งสำนักงานของกิจการนั้น ๆ เองก็ได้ การดำเนินงานของคลังเก็บพัสดุประเภทนี้อยู่ภายใต้การจัดการของฝ่ายพัสดุของสำนักงานนั้น และเป็นส่วนหนึ่งของงานบริหารพัสดุ เช่นเดียวกับคลังเก็บพัสดุของกิจการอื่น ๆ

คลังเก็บพัสดุทางการส่งกำลังบำรุง

การส่งกำลังบำรุง (Logistics) เป็นคำที่ใช้ในทางการทหาร หรือในกิจการที่มีลักษณะเช่นเดียวกับกับการทหาร ซึ่งอาจให้ความหมายอย่างเป็นธรรมดาง่าย ๆ ได้ว่าเป็นวิทยาการแห่งการวางแผน และการดำเนินงานเกี่ยวกับ การส่งกำลัง การเคลื่อนย้าย และการดำรงรักษา ซึ่งกำลังทหาร หรืออาจให้ความหมายที่น่าจะเข้าใจได้ดียิ่งขึ้นว่า การส่งกำลังบำรุงได้แก่ (1) การออกแบบและการพัฒนา, การจัดหา, การเก็บรักษา, การเคลื่อนย้าย, การแจกจ่าย, การบำรุงรักษา, การส่งกลับ และการจำหน่ายซึ่งยุทธโปกรณ์ (2) การเคลื่อนย้าย, การส่งกลับ, และการรักษาพยาบาล กำลังพล (3) การจัดหาหรือการก่อสร้าง, การบำรุงรักษา, การปฏิบัติงาน, และการจำหน่ายซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวก และ (4) การจัดหา และการให้ซึ่งบริการ

ตามความหมายข้างต้นจะเห็นว่ามิจกกรรมการเก็บรักษาอยู่ในกิจการส่งกำลังบำรุง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับยุทธโปกรณ์ ซึ่งคำว่ายุทธโปกรณ์ในทางการทหาร ก็มีความหมายอย่างเดียวกับกับคำว่า “พัสดุ” นั้นเอง และการเก็บรักษายุทธโปกรณ์ ก็คือการเก็บรักษาพัสดุ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษายุทธโปกรณ์ ก็คือ คลังเก็บพัสดุ อันเป็นคำที่เข้าใจกันโดยทั่วไปนั่นเอง เนื่องจากกิจการทหารเป็นกิจการที่กว้างขวางมาก มีระบบงานที่เป็นแบบของตนเองโดยเฉพาะ กิจการส่งกำลังบำรุงก็เป็นกิจการหลักที่สำคัญในการสนับสนุนกิจการทหาร และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การปฏิบัติงานตามภารกิจของทหารบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

กิจการคลังเก็บพัสดุทางการส่งกำลังบำรุง เป็นหน่วยงานที่แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง จากหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดหาและสะสม กระจายออกไปยังหน่วยงานระดับย่อยในสายงานการแจกจ่าย จนถึงหน่วยทหารซึ่งเป็นผู้ใช้พัสดุ หรือยุทธโปกรณ์นั้น สิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บรักษาก็มีหลายแบบหลายขนาด แล้วแต่ลักษณะและปริมาณสะสมของพัสดุแต่ละรายการ เช่นคลังเก็บรักษาพัสดุทั่วไป คลังกระสุนและวัตถุระเบิดชนิดต่าง ๆ คลังเก็บเย็นสำหรับพัสดุที่เสีียง่าย เป็นต้น

หลักเกณฑ์ในการกำหนดปริมาณสะสมพัสดุทางการส่งกำลังบำรุง มีทฤษฎีและ

ระเบียบปฏิบัติโดยเฉพาะที่แน่นอน เป็นหลักเกณฑ์ที่มีระบบอย่างละเอียดอ่อนและต่อเนื่อง ซึ่งไม่อาจกล่าวถึงรายละเอียดอย่างพิสดารได้ในที่นี้ การจัดการคลังเก็บพัสดุทางการส่งกำลังบำรุง ก็มีหลักการที่สอดคล้องกับระบบและระเบียบปฏิบัติในการแจกจ่ายพัสดุ ซึ่งหลักการความเพียงพอ ทันเวลาที่ต้องการ และประหยัด ย่อมเป็นที่ยึดถือโดยทั่วไป เช่นเดียวกับคลังเก็บพัสดุประเภทอื่น